

Besöksmål och turförslag i Södra Gardfjällets naturreservat

Lillsjön i Matsdal med Grapsan till vänster. Matsdalsåns dalgång och Storknoppens brant till höger. Foto: Lena Lundevaller, juni 2020.

Södra Gardfjällets naturreservat är ett populärt besöksmål för olika friluftaktiviteter och turistisk verksamhet året runt. Inom reservatet finns åtta områden med särskilt höga attraktionsvärden. Dessa besöksområden ska ha god tillgänglighet med leder, informationstavlor och parkeringsplatser. Beskrivningarna av besöksområdena specificerar några särskilda kvalitéer för friluftslivet i områdena. För varje besöksmål ges förslag på några enkla till medelsvåra dagsturer. Många olika aktörer verkar inom området och bidrar till dess höga värde för rekreation och friluftsliv. Friluftsanordningarna sköts och underhålls utifrån ansvarig ägares förutsättningar.

De flesta av turerna går till en målpunkt och samma väg tillbaka. Några turer har olika start och slutmål vilket innebär att det behöver stå en bil vid ledens slut, alternativt en förbeställd upphämtning. Avstånden är ungefärliga. Vinterlederna är markerade med röda kryss. Sommarlederna är markerade med orange färg och/eller rösen förutom i de fall de sammanfaller med vinterlederna. Några av turerna går inte på allmänna fjälleder och kan därför ha annan markering eller sakna utmärkning.

Visa hänsyn

För att Södra Gardfjället ska upplevas lika ostört och spännande i framtiden är det viktigt att besökare visar hänsyn till varandra, renskötseln och djur och natur. På många av lederna samsas vandrare, skid- och skoteråkare. Det gäller också att t.ex. hålla avstånd till fåglar och djurs boplatser och undvika att lämna spår av sin vistelse, t.ex. terrängskador och skräp.

Naturreservatets fjällhedar, fjällbranter och våtmarker är särskilt känsliga för störningar och slitage. Även terrängkörning utanför fjällederna kan vintertid orsaka skada, exempelvis på lavhedarnas av vinden exponerade vegetation och mark. Klättring och offpiståkning på de branta fjällsidorna kan generera ras och laviner.

Vid vistelse bortanför fjällederna ska särskilt stor hänsyn tas till renar och bosättningar t.ex. vid val av färdväg och övernattningsplats samt undvika för renskötseln känsliga perioder. Tidvis, bl.a. under renarnas vårflytt, kan delar av naturreservatet vara avstängt för skotertrafik. Det är inte tillåtet att köra med motorfordon på barmark. Det är också giltigt för fordon som drivs med el.

1. Silisen och Valfjället

Här finns särskilt goda förutsättningar att ta del av reservatets långa samisk historia och traditioner. Det finns gott om fornlämningar. Vid Silisens sameviste står en torvkåta, stolpbod och bod. Här stannade renskötarna till på våren och hösten på väg mellan barrskogen i öster (vinterlandet) och högfjällen i väster (sommarlandet). Vistet användes fram till 1950-talet. Det finns också en röjd renvall och vid sjön Silisen ett restaurerat klabbgärde. Från Valfjällets långsträckta topp är utsikten milsvidd. I det småkuperade landskapet med fjällbjörkskogar, rishedar, små våtmarker och sjöar trivs många fåglar. Området har också en intressant flora med flera kalkgynnade arter, t.ex. bruntåg, spädbräcka och smaldunört. Den böljande vägsträckan mellan Kittelfjäll och Fättjaur är särskilt vacker med utblickar mot fjällmassiven och har en artrik vägkantsflora.

Fättjaur - Silisens sameviste - Valfjället

4 km enkel väg

Från parkeringen vid Fättjaur är det en lätt vandring två kilometer genom fjällbjörkskogen till Silisens sameviste. Där finns en grillplats. Vandringen fortsätter genom fjällbjörkskogen upp för Valfjällets sluttning. Några fina översilningskärr passeras innan den karga fjällheden tar vid. Utsikten mot sjöarna Silisen och Virisen ger lön för mödan. Samma väg tillbaka till Fättjaur. På vintern kan turen avslutas vid Silisens sameviste. Vinterleden går norr om Valfjället.

Fättjaur – Grantonsskalet - Grönfjäll

26 km enkel väg

Turen mellan Fättjaur och Grönfjäll är lång och bitvis utmanande. Många vackra vyer oberoende av vilken riktning turen genomförs. Turen går i varierad terräng på kalfjäll, över myr och i fjällbjörkskog med ett par brantare partier. Blåhakens klara toner i fjällbjörkskogen följs av ljungpiparens vemodiga visslingar över fjällhedarna. Passar bra som tvådagarsstur med övernattnings i tält.

Från Fättjaur är detta en fortsättning på turen till Silisens sameviste. Vandringsleden passerar Valfjället, Rotiken och Grönfjället med avslutande vandring genom vackra Grantonsskalet. Skidleden till Grönfjäll går inte upp på Valfjället och Grönfjällsmassivet utan rundar norr om. Grantonsskalet beskrivs nedan, besöksområde 4.

Gåsfotsboden (juelkiebuerie) med rotben och torvtak vid Silisens sameviste. Foto: Lena Lundevaller.

2. Fågelfjället

I den breda dalgången mellan Kittelfjället och Fågelfjället är vildmarkskänslan påtaglig. Dalen är ett mycket populärt utflyktsmål med skoter på vårvintern. På Kittelsjöarna åks snökite och på Fågelfjällets sydsluttning skidor och pulka. Laviner förekommer på Fågelfjället. Det finns ingen allmän vandrings- eller skidled till området.

Kittelfjäll - Fågelfjället - Valsjön

28 km rundtur

En fin skotertur genom vackra dalgångar. Följ skoterleden från Kittelfjäll förbi Björnkullen nio kilometer till Kittelsjöarna. Sväng av norrut och gräv en lunchgrop på Fågelfjällets sydsluttning. Leden fortsätter förbi Valsjöbäckens dalgång och Borkan tillbaka till Kittelfjäll.

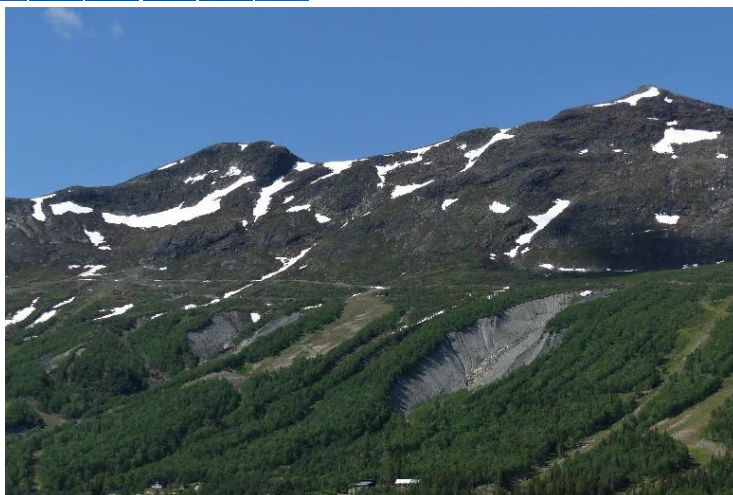
3. Kittelfjället

Kittelfjället bjuder på fantastiska vyer över naturreservatets fjällmassiv, söderut mot det intilliggande Marsfjällets naturreservat och vid klart väder västerut ända till Norge. Kittelfjället är populärt för offpiståkning. Vintertid finns skidlift med flera nedfarter och en topp-tuga. Laviner och ras är vanliga på Kittelfjället. Fjällets branta sluttningar lockar också klättrare och skärmflygare. Det finns flera preparerade längdskidspår på Kittelfjället.

Kittelfjäll - Kittelfjällets toppar

2 – 6 km enkel väg

Sommartid finns två stigar förbi ravinerna och vintertid går skidliften till platån. Efter den utmanande inledande stigningen genom fjällbjörkskogen förbi ravinerna nås fjällplatån med sin storslagna utsikt. Lätt vandring längs fjällkammen till södra toppen, 1 217 m.ö.h., och den norra toppen, 1 231 m.ö.h. med utblickar mot Vojmådalen, Girifjället och Marsfjället. Kittelfjället är populärt för sin fina lössnöåkning.

De mäktiga ravinerna vid Kittelfjäll med Storgrova till höger. På Kittelfjällets högsta topp syns enligt sagoberättelserna bergakungens dotter ligga i sin sarkofag. Foto: Lena Lundevaller, juni 2020.

Kittelfjäll - Lebnjiesnjuenie

7 km enkel väg

En annan trevlig vandring är att efter den branta stigningen vid skidbackarna följa Kittelfjällskammen västerut mot Lebnjiesnjuenie och vända där klätterleden kommer upp.

En större utmaning sommartid är att börja med den 350 meter långa klätterleden, Via Ferrata, som ligger utanför naturreservatet. Leden är bultad och kräver klätterutrustning. Klättring sker på egen risk. Vandringen fortsätter längs kammen till Kittelfjällets toppar och sedan förbi liftarna ner till Kittelfjäll.

Kittelfjäll - Björnkullen - Grönfjäll

12 km enkel väg

Leden mellan Kittelfjäll och Grönfjäll är en lätt vandrings-, skid- och skoterled genom gran- och fjällbjörkskog med vackra utblickar mot Kittelfjället, Grönfjället och Klippfjället. Söderut reser sig det lite rundare Henriksfjället framför Marsfjällsmassivets branta toppar. Sträckan är också populär bland terrängcyklister. På några ställen kan det vara ganska blött. Skidåkare kan också ta liftan upp på Kittelfjället, följa fjällsidan österut till skoterleden och fortsätta på leden mellan Grönfjället och Henriksfjället till Grönfjäll.

Leden mellan Kittelfjäll och Grönfjäll med Klinhkie i bakgrunden. Foto: Emma Johansson, augusti 2020.

Ett alternativ till att avsluta i Grönfjäll, är att istället fortsätta till *Henriksfjäll*. Turen blir då 16 kilometer enkel väg från Kittelfjäll. Leden mot Henriksfjäll viker av söderut ett par kilometer innan Grönfjäll. Leden går genom en fin gammal granskog, som med sina hänglavar och grova lågor ger ett trolskt intryck. Leden är på ett par ställen dold under högvuxna ormbunkar och kvanne.

4. Grantonsskalet

Grantonsskalet är en intagande dalgång som med vackra utblickar mot Vojmådalen och kringliggande fjälltoppar. Grantonsskalet är värt ett besök oavsett årstid. I dalen växer ett tvärsnitt av typiska fjällväxter, hösten bjuder på sprakande färger och vårvintern gnistrande snö. Genom dalgången slingrar sig Grantonsbäcken. Området är lättillgängligt för t.ex. barnfamiljer. För mer utmaning finns flera alternativ för toppturer på Kroenejevnaellie, Grönfjället och Klippfjället. I området finns flera lavinfarliga sluttningar.

Den inre delen av Grantonsskalet har få ljus- och ljudstörningar. Vintertid syns och hörs skotertrafiken men övriga delar av året är det främst andra vandrare och ledmarkeringar som kan påverka naturupplevelsen.

Grönfjäll - Grantonsskalet

3 - 6 km enkel väg

Efter den inledande stigningen från Grönfjäll genom gran- och fjällbjörkskog flackar leden ut förbi Kroenejevnaellies östbrant innan den når fram till den vackra högfjällsdalgången. Nedanför Kroenejevnaellies brant finns ett vindskydd och strax därefter en liten platå med vacker utsikt mot Klippfjället, skogarna mot Klitvallen och Vojmådalen. Efter bron över Grantonsbäcken fortsätter leden genom dalgången med Grönfjällets och Klippfjällets toppar på var sida. Längden på turen kan anpassas efter väder och intresse eftersom samma led följs tillbaka.

Det finns flera alternativ för toppturer. Ett mer pulshöjande alternativ till att vandra samma led tillbaka är att längst in i dalen ta leden mot Fättjaur uppför den branta östra sidan av *Grönfjällsmassivet* för att därefter lämna leden och följa kammen söderut tillbaka mot Grönfjäll. På kammen är terrängen lättvandrad. Hela vägen ges vackra utblickar mot kringliggande fjällandskap. Trots det hårda, blåsiga klimatet blommar flera skira fjällblommor bland stenarna. På vägen finns möjlighet att gå upp Grönfjällets bägge toppar, 1 318 m.ö.h. respektive 1 376 m.ö.h.

Utsikt från Sjaaretjahkes nord-sida mot Tjohkele och Jillie Vaartoe. Foto: Lena Lundeval-ler, 2016.

En kortare topptur är att från Grönfjäll vandra upp på Grönfjällets sydligaste topp *Kroenejenvaellie*, 2 kilometer tur och retur. Inledningsvis följs den statliga leden mot Gratonskalet. En liten stig går uppför fjället till Kroenejenvaellies topp, 989 m.ö.h., med magnifik utsikt över fjällbjörkskogar, myrar och Vojmådalen.

Från Grönfjäll är det cirka 7 km till *Klippfjällets* högsta topp, Skaarjehke 1 364 m.ö.h. Klippfjället är populärt vintertid för isklättring och har flera alternativa nedfarter för lössnöåkning.

Grönfjäll - Fättjaur

26 km enkel väg

En lång bitvis krävande tur mellan Grönfjäll och Fättjaur som också passar som tvådagars tur med övernattnig i tält. Från Grönfjäll är detta en fortsättning på leden genom Grantonskalet. Den stakade vinterleden går norr om Grönfjällsmassivet och Valfjället. Igen skoterled från Silisen till Fättjaur. Se turbeskrivning för besöksområde 1.

5. Klitvallen

Utsikten från Klitvallens långa fjällplatå mot kringliggande fjäll och dalar är hänförande. Där granskogen övergår till fjällbjörkskog ligger det idag övergivna samevistet Klitvallen. Det var ursprungligen en höst- och vårviste men blev senare en året runt bosättning. Vistet var i bruk ända in på 1950-talet. Från början fanns fem kåtor. Två torvkåtor och en stolpbod är bevarade. Det finns också en renvall. Goda möjligheter att studera fjällens fåglar och djur i olika miljöer. Kanske tittar lavskrikan fram vid Klitvallens sameviste, en kaxig lämmel korsar stigen och på fjällheden dyker jaktfalken.

Matsdalsvägen - Klitvallens rastskydd

1,5 km enkel väg

En mycket lätt vandring från parkeringen vid Matsdalsvägen genom gran- och fjällbjörkskog till Klitvallens rastskydd. Rastskyddet har vedspis. Delar av året har föreningar från Dikanäs servering i rastskyddet. På 1950- och 1960-talet åktes det slalom i den breda upphuggningen som nu håller på att växa igen. Kring rastskyddet är på sommaren växtligheten mycket frodig med högväxt kvanne, nordisk stormhatt och smörbollor. Vintertid varierar

Bilaga 2

ledunderhållet, eftersom det inte finns någon allmän skid- eller skoterled fram till rastskyddet.

För en längre vandringstur fortsatt till Klitvallens topp, *Klijhpenvaellie*, 879 m.ö.h. Det finns två alternativ: En kort men brant och bitvis besvärlig vandring uppför före detta skidbacken och vidare till nordtoppen. I upphuggningen växer höga blommor och täta bestånd av vide. Ett enklare alternativ är att följa leden mot Grönfjäll och på fjällheden vika av mot toppens sydsida. Utsikten mot Vojmådalen och omkringliggande fjällandskap är magisk. Det går också att fortsätta till Grönfjäll eller Södra Matsdal.

Grönfjäll - Klitvallens sameviste

3 km enkel väg

En lätt vandring genom granskogen till Klitvallens sameviste. Leden börjar i Grönfjäll vid hängbron över Grantonsbäcken. Där finns också ett vindskydd med grillplats. Leden fortsätter österut förbi några små spångade myrar med bl.a. den ståtliga Kung Karls spira och köttätande växten tätört för att sedan nå fram till Klitvallens övergivna sameviste. Där finns en grillplats. En bra tur när vädret sätter stopp för turer på kalfjällen.

Denna tur är också möjlig att genomföra vintertid på skidor genom att följa skoterleden. Det finns ingen allmän skidled från Grönfjäll till Klitvallen. Turen går att förlänga till Matsdal eller Klitvallens rastskydd.

Kåtan vid Klitvallens sameviste. Foto: Lena Lundevaller, 2016.

Grönfjäll - Klitvallen - Matsdalsvägen

10 km enkel väg

En lång, lätt till medelsvår vandringsled med flera broar och spänger. Det finns några branta partier. Turen bjuder på storslagna vyer oberoende av vilken riktning den genomförs. Från Grönfjäll går leden 3 kilometer till Klitvallens sameviste. Därefter är man snart uppe på de lättvandrade fjällhedarna. Här lönar det sig att stanna upp och njuta av den vidsträckt utsikten mot Grantonsskalet, Klippfjället, Jalkedsåejvie och Vojmådalen. Leden passerar efter cirka 8 kilometer Klitvallens rastskydd innan den når parkeringen vid Matsdalsvägen.

Denna tur är också möjlig att genomföra vintertid på skidor genom att följa skoterleden. Det finns ingen allmän separat skidled från Grönfjäll till Klitvallen. Observera att allmänna skoterleden från Grönfjäll passerar Klitvallens sameviste och fjällmassiv för att sedan vika av mot sydost till Dikanäs, d.v.s. den går inte förbi Klitvallens rastskydd.

Nybyggarleden, Grönfjäll - Södra Matsdal

11 km enkel väg

Från Grönfjäll går nybyggarnas gamla vandringsled över fjället till Matsdal. En lång medelsvår vandring i gran- och fjällbjörkskog och på kalfjället. Det finns några branta partier.

Följ leden från Grönfjäll till Klitvallens sameviste. Sväng därefter av norrut på vandringsleden mot Matsdal. Mellan Klitvallens sameviste och Matsdal ges särskilt goda förutsättningar till rofyllda naturupplevelser. Leden följer Västra Klitvallsbäcken över fjällheden och uppför Jalkedsåejvie. Sista biten till Södra Matsdal går leden genom gran- och fjällbjörkskog.

Turen kan med fördel genomföras under två dagar med övernattning i tält vid någon av fjällbäckarna.

En avstickare kan göras från Södra Matsdal till *Grapsan*, 1 076 m.ö.h., med storslagen utsikt mot Norra Gardfjället, dalgången och Dalsån. Observera att stigen är mycket brant, bitvis klättring med rep, på en icke markerad stig.

6. Bullerfallet och Rödberget

Vid Kanan har Matsdalsån ett rikt förgrenat delta i fjällbjörkskogen. Vegetationen är mycket frodig med manshög tolta, nordisk stormhatt och kvanne. Det flera kilometer långa Bullerfallet avslutas i en djupt nedskuren kanjon där vattnet faller ner i några stora jättegrytor. Rödberget syns som en kal, röd fläck med serpentinit i fjällbjörkskogen. Rödberget har en intressant flora med bl.a. den lilla rödvioletta lapska alprosen och flera arter som enbart är kända från serpentinberggrund, t.ex. kal fjällarv.

Kanan - Bullerfallet

2 km enkel väg

Vandringsleden till Bullerfallet är skyltad från parkeringen i Kanan. I den täta vegetationen kring Matsdalsåns delta kan det bitvis vara svårt att se stigen. I den flacka terrängen spolas ibland broarna bort under vårfloden. Det kan innebära att Matsdalsån måste vadas på några ställen. Vid naturreservatsgränsen växer granskog som högre upp övergår i fjällbjörkskog.

Vid Bullerfallet finns en grillplats. Besökare bör tänka på att inte gå för nära kanten vid fallet, där klipporna stupar brant. Klipporna kan förutom vid blöt väderlek också vara mycket hala av forsdimman. Samma väg tillbaka till Kanan.

Turen kan förlängas genom att fortsätta genom fjällbjörkskogen till den säregna serpentinfloran på *Rödberget*. Det finns ingen markerad stig från Bullerfallet till Rödberget. Området kring Bullerfallet är småkuperat, så enklast är att följa Bullerfallet uppströms för att sedan vika av västerut mot Rödberget.

På Rödberget blommar lapska alprosen. Foto: Jonas Grahn.

7. Gransjön och Matsdalsåns dalgång

Dalgången väster om Kanan är ett populärt skoterstråk men är väl värd att besöka året om. Den bjuder på vackra utblickar mot Gaarenstjähke, Tjohkele och Rättfjällets branter. Det finns inga allmänna vandrings- och skidleder men väl upptrampade stigar som följer Matsdalsån och Farrokbäcken. Bäckarna slingrar sig genom våtmarker med täta videbuskage omgivna av fjällbjörkskog. Det gör att området sommartid kan upplevas som myggrikt och svårframkomligt. Samtidigt som dalgången visar upp ett rikt fågelliv och en prunkande högörtvegetation. Rättsjön och Gransjön är kända för sina fina fiskevatten. Statens fiskekort krävs. Den botaniskt intresserade bör stanna till vid Rättfjället.

Kanan - Rättsjön - Gransjön

8 km

Denna tur går från parkeringen i Kanan västerut till Rättsjön och Gransjön. Redan kring snösmältningen syns purpurbräckans mörkt rosa blommor på Rättfjället. Vid midsommartid

sprider sig doften av hägg kring Gunnervajjabäcken. Mellan fjäl- len ekar korpens metalliska rop. Efter ungefär halva vägen finns ett vindskydd med grillplats. För en längre vintertur fortsätter sko- terleden mot Virisen och Kittel- fjäll.

Vårvinter vid Gaarenstjahkes branter. Foto: Andreas Karlsson.

8. Vaellientjahke

På var sida om den frodiga dalgången mellan Matsdal och Kanan reser sig de branta fjällen. Storknoppen och Vaellientjahke bjuder på storslagna utblickar mot dalgången med den meandrande Matsdalsbäcken samt Södra och Norra Gardfjällsmassiven.

Matsdal - Storknoppen - Vaellientjahke

4 km enkel väg

Redan när den branta stigen genom granskogen från Matsdal efter någon kilometer planar ut på platån vid Storknoppen är utsikten över dalgången fantastisk. Det lönar sig att fort- sätta den ännu brantare stigen vidare till Vaellientjahke med hänförande utsikt mot Grapsan och dalgången. På Vaellientjahkes sydbrant kan på små klipphyllor sydliga arter som back- dunört och femfingerört påträffas.

Stigen slutar vid Vaellientjahke men det är relativt enkel vandring vidare över fjället till sjön Bijjie Haavhkanjaevire på andra sidan kommungränsen i Storuman. En mer krävande vandring får den som på tillbakavägen vandrar upp på *Gealta*, 1 301 m.ö.h. eller *Gealtan- gietjie*, 1 208 m.ö.h. Vandringssträcka inklusive Gealtas topp beror på egna vägval.

"Matsdal — en dryg mil norr om Dikanäs — är ett utomordentligt exempel på outnytt- jade möjligheter för turism. En ganska stor by med underbart vackert läge vid för- nämliga marker för skidfärder och vandringar i Gardfjällen."

Bo Rosén i Västerbottens museums tidskrift Västerbotten 1952

Säker vistelse

Förutom för årstiden lämpliga kläder och utrustning är det liksom vid all vistelse i fjällmiljö viktigt med kunskap om egen förmåga, fjällsäkerhet och fjällens förutsättningar. Meddela färdväg och beräknad återkomst och anpassa fjällturen efter vädret. Vädret kan snabbt slå om i fjällen. Delar av naturreservatet kan tidvis vara otillgängligt till följd av exempelvis hårda vindar, regn- och snöfall, laviner eller höga flöden i bäckar. Det gäller även vid färd längs lederna. Färd över is liksom t.ex. klättring och offpiståkning på fjällsluttningarna sker på egen risk. Naturreservatet har gott om fina naturliga rast- och tältplatser. Enstaka på marken liggande pinnar får nyttjas till ved eller ta med egen ved. Inget skräp får lämnas i naturreservatet.

Beskrivningarna av besöksmålen och turerna måste för en säker vistelse i fjällterrängen kompletteras med bl.a. aktuell karta och aktuell information om ledstatus (t.ex. trasiga broar, lavinfara och skoteravstängningar). Utanför lederna behövs också kompass eller GPS.

Teckenförklaring

Utsikt / fina vyer

Vattenfall

Naturstudier /
Stillhet

Botaniskt besöks-
mål

Fåglar och djur

Geologiskt be-
söksmål

Kulturhistoriskt
besöksmål

Särskilt känsligt
område för stör-
ningar, visa hän-
syn till renar och
samernas arbete

Barn och unga,
ej anpassat för
barnvagn)

Upplåtet fiske,
statens fiskekort
krävs

Vandringsled / stig,
markerad

Markerad vandrings-
led saknas men rela-
tivt enkelt och väl
värt att med hjälp av
karta hitta en egen
väg

Skidled markerad

Markerad skidled
saknas men relativt
enkelt och väl värt att
med hjälp av karta
hitta en egen väg

Allmän skoterled,
markerad

Skidlift

Offpiståkning
möjligt

Terrängcykling

Klättring

Skidspår /
Motionsspår

Rastplats

Rastskydd,
ej för övernattnig

2 – dagars tur
med tält